

Jowita Świerczyńska

PROCEDURY CELNE

Procedury celne to pewien ukształtowany przez prawo sposób postępowania w obrocie towarowym z zagranicą. Regulacja procedur przebiegła w sposób ewolucyjny. Prawo celne z 1933 roku regulowało następujące rodzaje procedur celnych: odprawę ostateczną przywózową i wywózową, odprawę warunkową przywózową i wywózową, odprawę przekazową, złożenie towaru na skład a także powrotny przywóz z zagranicy towarów krajowych i powrotny wywóz za granicę towarów zagranicznych poza obrotem warunkowym¹. W czasie II wojny światowej na terenach przyłączonych do Rzeszy wprowadzono niemiecką ustawę celną i wszystkie rozporządzenia wykonawcze a na terenach zagarniętych przez Związek Sowiecki – taryfę celną i regulacje celne sowieckie. Po odzyskaniu przez Polskę w 1945 roku suwerenności reaktywowano ważność wszystkich ustaw i rozporządzeń w zakresie celnym, które obowiązywały przed wojną². W 1961 roku uchwalono nową ustawę regulującą zagadnienia celne³. Ustawa ta rozróżniała tylko dwa rodzaje odpraw celnych – ostateczną i warunkową. Kolejne zmiany w polskim ustawodawstwie celnym były skutkiem wejścia w życie ustawy Prawo celne z 1975 roku⁴, która zawierała trzy rodzaje odpraw celnych: ostateczną, warunkową i przekazową. W 1984 roku na skutek zmian w przepisach celnym do wymienionych odpraw dodano czwartą procedurę: złożenie towaru na skład. Dalsze zmiany w zakresie procedur

¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. o Prawie celnym, Dz. U. 1933, nr 84, poz. 610 z późniejszymi zmianami.

² A. Kuś, *Ewolucja polskich procedur celnych*, „Monitor Prawa Celnego” 2001, nr 7 (71).

³ Ustawa z dnia 14 lipca 1961 r. Prawo celne, Dz. U. 1961, nr 33, poz. 166.

⁴ Ustawa z dnia 26 marca 1975 r. Prawo celne, Dz. U. 1975, nr 10, poz. 56.

celnych nastąpiły w 1998 roku. Wówczas to, po politycznych i gospodarczych przemianach, pojawiła się konieczność zmiany i dostosowania prawa do wymagań gospodarki rynkowej. Wszystkie zmiany jakie wówczas wprowadzono w porządku celnym miały na celu przywrócenie zasad handlu międzynarodowego stosowanego w Europie i na świecie. Nowe prawo celne zawierało następujące rodzaje procedur celnych: odprawę ostateczną, czasową, powrotny wywóz lub przywóz do kraju towarów poza obrotem czasowym, wolne obszary celne i składy celne⁵.

Obecnie procedury celne zostały skatalogowane w ustawie Kodeks celny, który zaczął obowiązywać od 1 stycznia 1998 roku⁶. Aktualna regulacja procedur celnych została odwzorowana na procedurach występujących w Kodeksie celnym Wspólnot Europejskich. Potrzeba takiego dostosowania wynika z faktu starań Polski o przyjęcie do Wspólnot Europejskich. Tak więc, zgodnie z aktualnie obowiązującym Kodeksem celnym, procedura celna to sposób postępowania obejmujący: dopuszczenie do obrotu, tranzyt, skład celny, uszlachetnienie czynne, przetwarzanie pod kontrolą celną, odprawę czasową, uszlachetnianie bierne i wywóz⁷.

Wśród tych procedur Kodeks celny wyróżnia dwa rodzaje: procedury zawieszające i gospodarcze procedury celne. Większość wymienionych wyżej procedur można zaliczyć zarówno do procedur zawieszających jak i gospodarczych. Jedyne procedura tranzytu jest tylko procedurą zawieszającą a procedury: uszlachetniania biernego i uszlachetniania czynnego w systemie ceł zwrotnych stanowią tylko gospodarczą procedurę celną. Charakterystyczną cechą procedur gospodarczych jest to, iż korzystanie z nich wymaga uzyskania pozwolenia właściwego organu celnego – dyrektora urzędu celnego⁸. Procedury zawieszające natomiast charakteryzują się tym, iż objęcie towarów nimi nie powoduje natychmiast konieczności uiszczenia należności celnych. Wymagane jest jednak złożenie zabezpieczenia, którego zadaniem jest zagwarantowanie pokrycia kwoty wynikającej z długu celnego⁹. Zabezpieczenia można z kolei podzielić, przyjmując za kryterium ilość operacji przywozu towarów w związku z którymi powstał lub może powstać dług celny, na: zabezpieczenia jednorazowe – składane za każdym razem przy obejmowaniu towaru daną procedurą i zabezpieczenia całościowe (generalne lub ryczałtowe) – które stosowane są, gdy zobowiązanie do uiszczenia należności celnych powstaje lub może powstać w związku z kilkoma operacjami przywozu towaru¹⁰. Zabezpieczenie generalne jest

⁵ A. Kuś, *Ewolucja procedur celnych w latach 1945-1997*, „Monitor Prawa Celnego” 2001, nr 8 (72).

⁶ Ustawa Kodeks celny z dnia 9 stycznia 1997 r., Dz. U. 1997, nr 23, poz. 117.

⁷ Por. art. 3 § 3 Kodeksu celnego, op. cit.

⁸ Por. art. 90 Kodeksu celnego, op. cit.

⁹ Por. art. 93 Kodeksu celnego, op. cit.

¹⁰ D. Błasiak-Barnuś, *Nowe regulacje prawne dotyczące zabezpieczenia generalnego i ryczałtowego*, „Monitor Prawa Celnego” 2001, nr 6 (70).

korzystniejsze od ryczałtowego, gdyż jest stosowane do wielu zgłoszeń, ryczałtowe natomiast stosowane jest wyłącznie w procedurze uszlachetniania czynnego w systemie zawiesznień i tylko do należności celnych, tzn. wszystkie inne należności, np. podatkowe, muszą być zabezpieczone w pełnej wysokości.

Towar, zanim zostanie objęty którąś z procedur celnych, musi najpierw zostać do wybranej procedury zgłoszony. Zgłoszenie celne jest to czynność, poprzez którą osoba (zgłaszający) wyraża w wymaganej formie i w określony sposób zamiar objęcia towaru określoną procedurą celną¹¹. Towary krajowe zgłoszone do procedury wywozu, uszlachetniania biernego, tranzytu lub składu celnego, od chwili przyjęcia zgłoszenia celnego, aż do ich wyprowadzenia z polskiego obszaru celnego, ich zniszczenia lub do czasu unieważnienia zgłoszenia, podlegają dozorowi celnemu¹². Kodeks wyróżnia następujące formy dokonywania zgłoszeń celnych: pisemnie, z zastosowaniem technik elektronicznego przetwarzania danych (na warunkach uprzednio uzgodnionych z dyrektorem urzędu celnego), ustnie – tylko w stosunku do wybranych grup towarów a wola objęcia towarów procedurą musi zostać wyrażona w sposób dostateczny¹³.

Dopuszczenie do obrotu to procedura, która zmienia status celny towaru niekrajowego na krajowy. Zmiana taka możliwa jest po spełnieniu wszystkich, określonych prawem, wymogów a w szczególności po zastosowaniu przepisów dotyczących należności celnych przywozowych. Aby towar mógł być objęty omawianą procedurą musi zostać do niej zgłoszony a przyjęcie przez organ celny zgłoszenia jest równoznaczne z objęciem towaru procedurą dopuszczenia do obrotu. Do zgłoszenia celnego o objęciu towaru procedurą dopuszczenia do obrotu należy dołączyć przede wszystkim fakturę, specyfikację towarów, deklarację wartości celnej DWC, dokument potwierdzający pochodzenie towarów, zaświadczenie o nadaniu numeru identyfikacji podatkowej NIP, zaświadczenie o nadaniu statystycznego numeru identyfikacyjnego REGON oraz inne dokumenty wymagane na podstawie odrębnych przepisów. Należności celne wymagane są według stanu towaru i jego wartości celnej w dniu przyjęcia zgłoszenia celnego oraz według stawek obowiązujących w tym dniu. Jeżeli po przyjęciu zgłoszenia, ale przed dniem zwolnienia towaru, nastąpi obniżenie stawki celnej, organ celny może, na wniosek zgłaszającego, zastosować niższą stawkę¹⁴.

¹¹ Por. art. 2 § 24 Kodeksu celnego, op. cit.

¹² Dozór celny to wszelkie działania podejmowane przez organ celny w celu zapewnienia przestrzegania przepisów prawa celnego oraz innych przepisów mających zastosowanie do towarów przywożonych na polski obszar celny lub z niego wywożonych, por. art. 3 § 1 Kodeksu celnego, op. cit.

¹³ Por. art. 62 Kodeksu celnego, op. cit.

¹⁴ Por. art. 85 Kodeksu celnego, op. cit.

Inną procedurą, która także zmienia status celny towaru jest procedura wywozu. Pozwala ona na wyprowadzenie towaru krajowego poza polski obszar celny¹⁵. Wobec wywożonego towaru zrealizowane muszą być obowiązujące środki polityki handlowej a także muszą być pobrane należności celne wywozowe – o ile wobec danego towaru obowiązują. Procedurą wywozu powinien zostać objęty każdy towar krajowy przeznaczony do wywozu (z wyjątkiem towarów objętych procedurą uszlachetniania biernego). Towar zostaje objęty przedstawioną procedurą pod warunkiem, że opuści polski obszar celny w stanie niezmienionym tj. takim w jakim znajdował się w dniu dokonania zgłoszenia celnego.

Tranzyt to procedura, która pozwala na przemieszczanie towarów z jednego miejsca do drugiego, znajdującego się na polskim obszarze celnym. Dotyczy ona¹⁶:

– towarów niekrajowych, nie podlegających w tym czasie należnościom celnym przywozowym i środkom polityki handlowej, jeśli przemieszczanie towarów ma się zakończyć poza polskim obszarem celnym (tj. towarów przewożonych z jednego do drugiego kraju poprzez dwa polskie graniczne urzędy celne),

– towarów niekrajowych, jeśli przemieszczanie towarów ma się zakończyć na polskim obszarze celnym (tj. towarów przywożonych z zagranicy do Polski przez graniczny urząd celny do urzędu celnego wewnętrznego),

– towarów krajowych w wypadkach określonych w przepisach szczególnych.

Procedura tranzytu jest zaliczana wyłącznie do procedur zawieszających, co w zasadzie oznacza, że w stosunku do towarów nią objętych zawieszają się płatności należności celnych – nie powstaje dług celny. Towary mogą być objęte omawianą procedurą maksymalnie 14 dni, niezależnie od tego, ile razy towar w tym czasie był objęty tą procedurą. Procedura tranzytu odbywa się najczęściej w trzech formach¹⁷:

– z zastosowaniem dokumentów określonych przepisami prawa celnego, m.in. jednolitego dokumentu administracyjnego SAD (Single Administrative Document),

– na podstawie karnetu TIR – który jest dokumentem gwarancyjnym używanym w międzynarodowych przewozach towarów. Został on wprowadzony konwencją celną dotyczącą międzynarodowego przewozu towarów z zastosowaniem karnetów TIR, sporządzoną w Genewie 14 listopada 1975 roku. Wystawcą karnetów TIR jest Międzynarodowa Unia Transportu Drogowego (IRU), która przekazuje je stowarzyszeniom poręczającym państw. W Polsce takim stowarzyszeniem jest Zrzeszenie Międzynarodowych Przewoźników Drogowych (ZMPD), które wydaje karnety polskim przewoźnikom. Jeden karnet wystawiany jest na jeden pojazd drogowy lub kontener i gwarantuje zapłatę należności do równowartości 50 000 USD, ważny jest na jedną podróż. Karnet TIR składa się z okładki i kart umieszczonych parami

¹⁵ Por. art. 166 Kodeksu celnego, op. cit.

¹⁶ Por. art. 97 Kodeksu celnego, op. cit.

¹⁷ Por. art. 97 § 3 Kodeksu celnego, op. cit.

w kolorach białym i zielonym. Każda karta składa się z dwóch odcinków – grzbietu pozostającego na stałe w karnecie oraz odrywanego odcinka. Karnet nie może zawierać żadnych dopisków ani wymazań. Wszystkie karty karnetu winny być trwale ze sobą połączone, dopuszczalne jest jedynie rozpięcie i ponowne połączenie, jeśli celem tych czynności jest wypełnienie karnetu pismem maszynowym. Uprawnionym do posługiwania się karnetem jest jego posiadacz lub podmiot wynajmujący albo dzierżawiący środki transportu na rzecz posiadacza karnetu. Warunkiem posługiwania się karnetem przez podmiot nie będący jego posiadaczem jest wykonywanie umowy przewozu na rzecz posiadacza karnetu. Podczas wykonywania operacji TIR z przodu i z tyłu pojazdu muszą być umieszczone prostokątne tablice z napisem „TIR”, o charakterystycznych cechach, w taki sposób, aby były widoczne i można je było zdejmować¹⁸,

– na podstawie karnetu ATA używanego jako dokument tranzytowy.

Zakończenie omawianej procedury ma miejsce wtedy, gdy towary i odpowiednie dokumenty zostaną przedstawione w urzędzie celnym przeznaczenia¹⁹. Towary dostarczone do urzędu powinny znajdować się w stanie nienaruszonym. Nie mogą zatem zostać naruszone, nałożone przez organ celny w momencie objęcia towarów procedurą tranzytu, zamknięcia celne.

Kolejną procedurą celną jest – zaliczana zarówno do gospodarczych jak i zawieszających procedur – procedura składu celnego. Procedura ta pozwala na składowanie, w zasadzie bez ograniczeń czasowych²⁰:

– towarów niekrajowych bez pobierania cła i bez stosowania wobec nich ograniczeń i zakazów określonych w przepisach odrębnych, z wyjątkiem ograniczeń i zakazów stosowanych do ochrony porządku lub bezpieczeństwa publicznego, obyczajności, higieny lub zdrowia ludzi, zwierząt i roślin oraz ochrony środowiska,

– towarów krajowych, w wypadkach określonych w przepisach szczególnych.

Aktualne przepisy prawa celnego, wzorem ustawodawstwa Wspólnoty Europejskiej, nie ograniczają w czasie terminu składowania towarów objętych procedurą składu celnego. Jedynie w wyjątkowych sytuacjach²¹, np. w przypadku upływu terminu przydatności do spożycia środków spożywczych, ważności pozwoleń i atestów na towary wprowadzane do składu celnego, organ celny może wyznaczyć termin, przed którym korzystający ze składu celnego powinien nadać towarom inne przeznaczenie celne. Korzystanie z procedury składu celnego wymaga uzyskania pozwolenia organu celnego. Wniosek o udzielenie pozwolenia wraz z kompletem

¹⁸ Por. Z. Cichoń, M. Woźniak-Słota, *Procedury celne. Pomocnicze materiały dydaktyczne*, Kraków 1999, s. 24-25.

¹⁹ Por. art. 98 Kodeksu celnego, op. cit.

²⁰ Por. art. 102 Kodeksu celnego, op. cit.

²¹ Por. Z. Cichoń, M. Woźniak-Słota, op. cit., s. 30.

załączników powinien być złożony do organu celnego właściwego ze względu na lokalizację składu, w którym towary mają być objęte procedurą. Wnioskodawca powinien we wniosku określić, m.in.:

- skład celny, w którym będą składowane towary objęte procedurą celną,
- towary, które mają być składowane,
- proponowany termin stosowania procedury,
- termin nadania towarom innego przeznaczenia celnego.

Wniosek o udzielenie pozwolenia na korzystanie z procedury składu celnego powinien być złożony nie później niż 30 dni przed przewidywanym terminem objęcia towarów tą procedurą. Obowiązujące obecnie przepisy stwarzają możliwość objęcia towarów niekrajowych procedurą składu celnego i złożenia ich poza miejscem składu celnego. Do końca 1997 r. towary mogły być składowane wyłącznie w pomieszczeniach składu. Tak więc towary mogą zostać objęte procedurą składu celnego, bez ich złożenia w składzie celnym w sytuacji gdy muszą być przechowywane w specjalnie przeznaczonych do tego urządzeniach lub w warunkach, których zapewnienie w składzie celnym jest znacznie utrudnione lub niemożliwe, albo gdy rodzaj towaru utrudnia lub uniemożliwia złożenie go w składzie celnym²². Zgoda na korzystanie z procedury składu celnego bez złożenia towarów w składzie uzależniona jest od możliwości sprawowania skutecznego dozoru i kontroli, bez konieczności stosowania środków i nakładów niewspółmiernie wysokich do wykonywanej kontroli.

Dyrektor urzędu celnego może odmówić objęcia towarów procedurą składu celnego jeżeli:

- rodzaj towaru wykracza poza asortyment określony w regulaminie funkcjonowania składu celnego,
- powierzchnia magazynowa składu jest niedostateczna dla złożenia towarów albo też nie jest ona przystosowana do takich towarów,
- złożenie towarów uniemożliwi lub znacznie utrudni sprawowanie kontroli i dozoru celnego,
- złożenie towarów w składzie naruszałoby postanowienia Kodeksu celnego,
- nie zostało złożone wymagane zabezpieczenie gwarantujące pokrycie kwoty wynikającej z długu celnego.

Ponadto w składzie celnym niedopuszczalne jest:

- zdjęcie zamknięć celnych ze środka przewozowego albo towarów przeznaczonych do złożenia w składzie celnym pod nieobecność upoważnionego funkcjonariusza celnego,
- dostarczenie towaru przeznaczonego do złożenia w składzie celnym bezpośrednio do pomieszczeń składu, bez zezwolenia organu celnego,

²² Ibidem, s. 31.

– rozładunek towarów przeznaczonych do złożenia w składzie celnym bez zezwolenia organu celnego.

Kodeks celny wyróżnia dwa rodzaje składów celnych: publiczne i prywatne. Ze składu celnego publicznego może korzystać każda osoba krajowa w celu składowania towarów, natomiast ze składu prywatnego – osoba krajowa prowadząca skład celny, w którym składowane są towary przeznaczone wyłącznie na potrzeby prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej²³. Towary, które mają zostać objęte procedurą składu celnego muszą zostać przedstawione organowi celnemu wraz ze zgłoszeniem o objęciu procedurą. Zgłoszenia dokonuje się na jednolitym dokumencie administracyjnym SAD składającym się z kart 6, 7 i 8. Po przyjęciu zgłoszenia organ celny może przystąpić do jego weryfikacji, polegającej głównie na kontroli zgłoszenia celnego i dołączonych do niego dokumentów albo rewizji celnej, polegającej na dokonaniu oględzin, dokonaniu pomiarów, ustaleniu parametrów i właściwości towarów²⁴. Prowadzący skład celny zobowiązany jest do zapewnienia podczas kontroli, odpowiednich warunków dla wykonania prac związanych z prowadzonymi czynnościami z zakresu kontroli, jak np. udostępnić towary, dostęp do pomieszczeń, dokumenty, zwłaszcza handlowe, księgowo i finansowe, nawet jeżeli mają one charakter poufny, umożliwić sporządzanie kopii dokumentów, szkiców, dokonywanie nagrań dźwiękowych. Wszelkie nieprawidłowości stwierdzone podczas kontroli wyjaśniane są w drodze postępowania karnego skarbowego lub postępowania celnego. Objęcie towaru tą procedurą wymaga także złożenia zabezpieczenia, które musi być złożone nie później niż w chwili złożenia zgłoszenia o objęciu towaru procedurą. Ma ono na celu zapewnienie skutecznej egzekucji administracyjnej, w przypadku, gdy korzystający ze składu celnego nie uiszcza należności w terminie bądź gdy osoba dysponująca towarem celnym nie dochowa warunków stosowania procedury. Zabezpieczenie powinno być złożone w wysokości uwzględniającej pełne pokrycie należności przywozowych mogących powstać w związku z objęciem towarów procedurą składu celnego²⁵. Oprócz omówionego zabezpieczenia, do złożenia którego zobowiązany jest korzystający z procedury składu celnego, przepisy Kodeksu celnego przewidują możliwość zażądania przez organ celny od prowadzącego skład dodatkowego zabezpieczenia. Dotyczy ono odpowiedzialności za zapewnienie, aby towary złożone w składzie celnym nie zostały usunięte spod dozoru celnego, a także za przestrzeganie warunków określonych w pozwoleniu i regulaminie funkcjonowania składu celnego²⁶.

²³ Por. art. 103 Kodeksu celnego, op. cit.

²⁴ Por. art. 70 Kodeksu celnego, op. cit.

²⁵ Por. D. Błasiak-Barnuś, D. Pietrusińska-Lipko, *Gospodarcze procedury celne*, Warszawa 1998, s. 30.

²⁶ Por. art. 111 Kodeksu celnego, op. cit.

Towary składowane w składzie celnym mogą być poddane zwyczajowym czynnościom, mającym na celu utrzymanie ich w niezmiennym stanie, poprawienie ich wyglądu, jakości handlowej lub przygotowanie do dystrybucji bądź odsprzedaży²⁷, np. wietrzenie, suszenie, odkurzanie, konserwację, umieszczania znaków etykiet, sortowanie, naprawę opakowań, opakowanie, rozpakowanie, przepakowanie itp. Katalog czynności zwyczajowych jest katalogiem otwartym, co oznacza, że na towarach mogą być dokonywane także inne czynności, pod warunkiem, że nie będą pozbawiać towarów cech wyrobu gotowego lub kompletnego ani zmieniać kodu taryfy celnej²⁸.

Procedura składu celnego zostaje zakończona poprzez nadanie składowanym towarom innego przeznaczenia celnego. Towarom wyprowadzanym ze składu celnego może być nadane każde przeznaczenie celne. Termin nadania innego przeznaczenia celnego towarom objętym procedurą składu celnego określa najczęściej osoba korzystająca z procedury we wniosku w sprawie udzielenia pozwolenia na korzystanie z procedury składu celnego, który jest składany przed wprowadzeniem towaru do składu celnego. Nadanie nowego przeznaczenia celnego powinno nastąpić nie później niż w ostatnim dniu terminu składowania w składzie celnym.

Procedura składu celnego pozwala podmiotom gospodarczym zapewnić ciągłość zaopatrzenia w towary niezbędne do prowadzenia działalności a możliwość odroczenia płatności cła i podatków w odniesieniu do towarów importowanych sprawia, że działalność prowadzona w składach celnym skierowana jest głównie na rynek krajowy.

Kolejną procedurą celną jest procedura odprawy czasowej. Jej istotą jest to, że pozwala na wykorzystanie na polskim obszarze celnym towarów niekrajowych przywożonych na określony czas, przeznaczonych do powrotnego wywozu, bez dokonywania żadnych zmian, z wyjątkiem zużycia wynikającego z używania tych towarów. Towary te są całkowicie lub częściowo zwolnione od cła i nie są wobec nich stosowane środki polityki handlowej²⁹.

W przypadku procedury odprawy czasowej z całkowitym zwolnieniem od cła lista towarów, które mogą być nią objęte, jest ściśle określona. Natomiast procedura odprawy czasowej z częściowym zwolnieniem od cła polega na tym, że osoba korzystająca z tej procedury, za każdy rozpoczęty miesiąc jej stosowania, powinna uiścić kwotę cła w określonej wysokości. Kwota ta wynosi 3% kwoty cła jakie miałyby być uiszczane od tych towarów, gdyby zostały dopuszczone do obrotu w dniu, w którym zostały objęte procedurą odprawy czasowej. Należność ta jest

²⁷ Por. art. 116 Kodeksu celnego, op. cit.

²⁸ Por. Z. Cichoń, M. Woźniak-Słota, op. cit., s. 32.

²⁹ Por. art. 145 Kodeksu celnego, op. cit.

obliczana z góry za cały okres objęcia towaru procedurą a pobierana jest w ratach miesięcznych płatnych z góry za cały miesiąc³⁰.

Podstawowymi dokumentami stosowanymi w procedurze odprawy czasowej są: karnety ATA i karnety CPD³¹. Zarówno karnet ATA jak i karnet CPD to międzynarodowe dokumenty celne traktowane jako zgłoszenie celne pozwalające na identyfikację towarów objętych karnetem. Zawierają one gwarancję ważną w skali międzynarodowej, która pokrywa należności i podatki przywozowe od tych towarów. Różnica między nimi polega m. in. na tym, że karnet ATA stosowany jest przy odprawie czasowej towarów, z wyłączeniem środków transportu (np. wyposażenie dla prasy, telewizji, wyposażenie zawodowe, materiały naukowe, reklamujące turystykę, sprzęt medyczny, opakowania, próbki, wzory przeznaczone do akwizycji, towary przeznaczone do wystawiania lub wykorzystania na targach, kongresach), natomiast za pomocą karnetu CPD można odprawiać pojazdy drogowe i przyczepy samochodowe przeznaczone do transportu. Stosowanie karnetów ma na celu uproszczenie odprawy czasowej towarów łącznie z środkami transportu przez usunięcie trudności związanych z wypełnianiem krajowych formularzy deklaracji celnych przy przywozie towarów na terytorium każdej umawiającej się strony oraz dostarczeniem na miejscu stosownego zabezpieczenia podlegającego zapłacie w przypadku niedotrzymania warunków powrotnego wywozu w określonym czasie. Okres ważności karnetów wynosi 1 rok a towary objęte karnetem mogą być wywożone lub przywożone partiami, z tym, że ostateczny powrotny wywóz lub przywóz powinien nastąpić w terminie wyznaczonym przez organ celny³².

Inną procedurą, którą reguluje Kodeks celny, jest procedura przetwarzania pod kontrolą. Procedura ta umożliwia użycie towarów niekrajowych na polskim obszarze celnym w procesach zmieniających ich stan, bez zastosowania wobec nich cła i środków polityki handlowej, a następnie pozwala na dopuszczenie produktów powstałych w takich procesach (produkty przetworzone) do obrotu z zastosowaniem właściwych dla nich należności celnych przywozowych³³. W procedurze tej „oceleniu” podlega gotowy produkt, wytworzony na polskim obszarze celnym, podczas gdy użyte do jego produkcji surowce zostają „odprawione” bez naliczania cła³⁴. Analogicznie, jak w przypadku innych procedur gospodarczych, przetwarzanie pod kontrolą wymaga uzyskania pozwolenia organu celnego. Pozwolenie takie udzielane

³⁰ Por. art. 149 Kodeksu celnego, op. cit.

³¹ Dokumenty odprawy czasowej (karnet ATA i CPD) zostały określone i uregulowane w Konwencji dotyczącej odprawy czasowej sporządzonej w Stambule dnia 26 czerwca 1990 r., Polska do konwencji przystąpiła 12 września 1995 r. (Dz. U. 1998, nr 14, poz. 61).

³² Por. Z. Cichoń, M. Woźniak-Słota, op. cit., s. 21-23.

³³ Por. art. 137 Kodeksu celnego, op. cit.

³⁴ A. Kuś, *Zarys aktualnie obowiązujących procedur celnych*, „Monitor Prawa Celnego” 2001, nr 10 (74).

jest na wniosek osoby, która ma dokonać przetwarzania lub je organizować³⁵. Organ celny może odmówić wydania pozwolenia, jeżeli procedura przetwarzania nie przyczynia się do stworzenia lub utrzymania działalności przetwórczej w kraju lub jeżeli udzielenie pozwolenia narusza w sposób istotny interesy producentów krajowych³⁶. W pozwoleniu na korzystanie z przedstawianej procedury określony jest termin, w którym produkty przetworzone powinny otrzymać inne przeznaczenie celne. Termin ten biegnie od dnia, w którym towary niekrajowe zostały objęte procedurą. Zakończenie procedury następuje, gdy produkty przetworzone, produkty, które znajdują się na pośrednim etapie przetworzenia w stosunku do stopnia przetworzenia określonego w pozwoleniu, lub towary w stanie niezmienionym otrzymały inne przeznaczenie celne i zostały spełnione wszystkie warunki korzystania z procedury. Towarami przetworzonymi są również resztki i odpady. Procedura przetwarzania pod kontrolą powinna zakończyć się w jednym z urzędów zakończenia określonym w pozwoleniu³⁷.

Uszlachetnianie czynne to następna, jedna z najistotniejszych i najczęściej wykorzystywanych procedur celnych. Pozwala ona na poddanie na polskim obszarze celnym jednemu lub większej liczbie procesów uszlachetniania³⁸:

- towarów niekrajowych przeznaczonych do powrotnego wywozu poza polski obszar celny w postaci tzw. produktów kompensacyjnych – tj. produktów powstałych w wyniku procesu uszlachetnienia, bez obciążania tych towarów cłem lub stosowania wobec nich środków polityki handlowej (jest to tzw. system zawieszek),
- towarów dopuszczonych do obrotu, ze zwrotem lub umorzeniem cła należnego do zapłacenia za te towary, jeżeli zostaną one wywiezione poza polski obszar celny w postaci produktów kompensacyjnych (tzw. system ceł zwrotnych).

Na korzystanie z systemu zawieszek decydują się zazwyczaj podmioty, które prowadzą działalność eksportową i mają zapewnione za granicą rynki zbytu dla produktów kompensacyjnych. Wiąże się on bowiem z niepobieraniem (zawieszeniem) należności celnych, jakie byłyby należne od towarów sprowadzanych do wykorzystania w procesie uszlachetnienia. System ceł zwrotnych polega natomiast na pobraniu należności celnych w momencie dopuszczenia towarów do obrotu na polskim obszarze celnym i zwrocie cła za tę część towarów lub surowców, które zostały zużyte do produkcji towarów wywiezionych poza polski obszar celny. Uzyskanie zwrotu cła wymaga zgłoszenia urzędowi celnemu ilości towaru objętego uszlachetnieniem czynnym i wskazania zasad rozliczania³⁹.

³⁵ Por. art. 139 Kodeksu celnego, op. cit.

³⁶ Por. art. 140 Kodeksu celnego, op. cit.

³⁷ Por. Z. Cichoń, M. Woźniak-Słota, op. cit., s. 36-37.

³⁸ Por. art. 121 Kodeksu celnego, op. cit.

³⁹ Por. A. Kuś, *Zarys aktualnie obowiązujących procedur celnych*, op. cit.

W obu systemach procedury uszlachetniania czynnego procesy uszlachetniania oznaczają⁴⁰:

– obróbkę towaru – towar przywożony jako taki nie ulega zmianie, nie traci swoich istotnych cech. Zalicza się tu także składanie, montaż, instalowanie w innych towarach,

– przetwarzanie towaru – postać towaru nie jest zachowana, jest on zmieniany, nadaje mu się nowy kształt, wygląd, formę, np. produkcja masła z mleka,

– naprawa towaru – tj. przywracanie sprawności lub wartości użytkowych towaru, który uległ uszkodzeniu lub zużyciu. Zalicza się tu także porządkowanie i odnawianie,

– wykorzystanie niektórych towarów nie wchodzących w skład produktów kompensacyjnych, ale umożliwiających lub ułatwiających ich produkcję, jeżeli towary te są całkowicie lub częściowo zużyte w tym procesie (np. smary), z wyłączeniem narzędzi, urządzeń i wyposażenia.

W omawianej procedurze możliwe jest także zastosowanie tzw. systemu ekwiwalencji i systemu uprzedniego wywozu. System ekwiwalencji pozwala na wytworzenie produktów kompensacyjnych nie z towarów przeznaczonych do korzystania z procedury uszlachetniania czynnego, lecz z towarów krajowych, tj. towarów wyprodukowanych lub uzyskanych na polskim obszarze celnym lub z towarów przywiezionych z zagranicy i dopuszczonych do obrotu na polskim obszarze celnym albo towarów wyprodukowanych z towarów wyżej wymienionych. Zastosowanie tego systemu może mieć miejsce, jeżeli towar przywieziony nie może być użyty do wytworzenia produktu kompensacyjnego (np. towary mają nieodpowiedni kolor, kształt). System uprzedniego wywozu stwarza z kolei możliwość wywozu poza polski obszar celny produktów kompensacyjnych wytworzonych z towarów ekwiwalentnych jeszcze przed przywozem towarów przeznaczonych do uszlachetnienia, np. w sytuacji, gdy kontrahent nie dostarczył na czas towaru, który miał być użyty w procesie uszlachetnienia. W takim przypadku, w celu zapewnienia ciągłości procesu uszlachetnienia i tym samym wyeliminowania konieczności oczekiwania na dostawę towaru niekrajowego, dopuszczalne jest – po uzyskaniu pozwolenia organu celnego – użycie w tym procesie towaru krajowego⁴¹.

Procedura uszlachetniania czynnego zostaje zakończona, gdy produkty kompensacyjne zostaną wywiezione, powrotnie wywiezione lub otrzymają inne przeznaczenie celne.

Ostatnią z omawianych procedur celnych jest procedura uszlachetniania biernego. Umożliwia ona czasowy wywóz towarów krajowych poza polski obszar celny w celu poddania ich procesom uszlachetniania oraz dopuszczeniu do obrotu produk-

⁴⁰ Por. art. 124 § 3 Kodeksu celnego, op. cit.

⁴¹ Por. A. Kuś, *Zarys aktualnie obowiązujących procedur celnych*, op. cit.

tów powstałych w wyniku tych procesów z częściowym lub całkowitym zwolnieniem od cła⁴². Proces uszlachetniania polega tu na: obróbce towaru, przetwarzaniu lub naprawie towaru.

Ostatnią istotną zmianą w procedurze uszlachetniania biernego jest wprowadzenie przepisu⁴³, który stanowi, że jeżeli uszlachetnianie bierne polega na naprawie wywiezionego czasowo towaru, to w razie dopuszczenia go do obrotu towar taki jest całkowicie zwolniony z cła, pod warunkiem, że była to darmowa naprawa gwarancyjna. Brak tego przepisu znacznie utrudniał funkcjonowanie podmiotów gospodarczych. Na przykład w sytuacji, gdy maszyna mogła być naprawiona, w ramach gwarancji, tylko za granicą, pojawiał się problem z płaceniem cła przy wwozie do Polski naprawionego towaru. Płacenie cła było w tej sytuacji wręcz nielogiczne, stąd przedsiębiorstwa musiały niejednokrotnie szukać innych możliwości wyjścia z sytuacji.

W ramach przedstawianej procedury możliwe jest zastosowanie tzw. systemu wymiany lub uprzedniego przywozu. System wymiany polega na zastąpieniu towaru, który ma być naprawiony, innym towarem już naprawionym (zwanym „produktem zamiennym”), który jest przywożony zamiast produktu kompensacyjnego. Zastosowanie tego systemu możliwe jest jedynie wówczas, gdy proces uszlachetniania polega na naprawie towaru, tj. doprowadzeniu go do stanu używalności, usunięciu usterek, uszkodzeń, reperacji, remoncie. Aby jednak organ celny wydał pozwolenie na korzystanie z systemu wymiany, naprawa ta nie może mieć na celu poprawy parametrów technicznych. Uprzedni przywóz polega natomiast na przywozie towaru zamiennego przed wywozem towarów przeznaczonych do naprawy, np. gdy naprawa będzie czasochłonna a przedsiębiorca chce zapewnić ciągłość procesu produkcyjnego⁴⁴.

Zakończenie procedury uszlachetniania biernego następuje przez powrotny przywóz produktu kompensacyjnego lub przywóz produktów zamiennych i dokonanie zgłoszenia celnego o dopuszczenie do obrotu. Procedura ta, choć nie jest stosowana tak często jak procedura uszlachetniania czynnego, to pełni bardzo ważną rolę – pozwala ona mianowicie na rozwijanie współpracy gospodarczej z innymi krajami, zwłaszcza z tymi, w których koszty przetwarzania towarów są znacznie niższe niż w Polsce.

Przy obejmowaniu towarów omówionymi procedurami celnymi może zostać zastosowana procedura uproszczona. Prawo celne przewiduje trzy rodzaje procedur uproszczonych⁴⁵:

⁴² Por. art. 151 Kodeksu celnego, op. cit.

⁴³ Por. art. 147 § 3 Ustawy z dnia 22 grudnia 200 r. o zmianie ustawy – Kodeks celny i ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym, Dz. U. 2001, nr 12, poz. 92.

⁴⁴ Por. A. Kuś, *Zarys aktualnie obowiązujących procedur celnych*, op. cit.

⁴⁵ Ibidem.

- zgłoszenie celne uproszczone – składane jest na formularzu SAD, na którym w zależności od procedury celnej, wypełnia się tylko niektóre, określone pola,
- złożenie dokumentów handlowych lub urzędowych – dokumenty te są składane zamiast zgłoszenia celnego. Dokumentami takimi są: faktura, faktura konsularna, celna, prowizoryczna lub faktura pro forma,
- wpis towarów do rejestru – stanowi on wyjątek od zasady przyjętej w Kodeksie celnym, że każdy towar zgłaszany do objęcia go określoną procedurą celną musi zostać przedstawiony organowi celnemu. W wypadku stosowania tej procedury organ celny może zwolnić zgłaszającego z obowiązku przedstawienia towaru w urzędzie celnym.

W krajach Unii Europejskiej z uproszczonych procedur korzysta około 90% firm, w Polsce ich stosowanie nie jest jeszcze aż tak popularne. W ciągu trzech lat ich praktycznego stosowania, na ponad 100 tys. firm uczestniczących w eksporcie i imporcie, wydanych zostało około 1980 pozwoleń na upraszczanie czynności przy obejmowaniu towarów procedurą celną⁴⁶.

Przedstawione procedury celne – schematy postępowania, spełniają bardzo ważną funkcję w obrocie z zagranicą. Dzięki nim podmioty gospodarcze mogą skutecznie planować swoje przedsięwzięcia ekonomiczne. Stwarzają one możliwość dokonywania obrotu z zagranicą, stymulują działalność gospodarczą. Nie sposób sobie wyobrazić w dzisiejszych czasach funkcjonowania obrotu gospodarczego bez procedur celnych.

BIBLIOGRAFIA

- Błasiak-Barnuś D., Pietrusińska-Lipko D., *Gospodarcze procedury celne*, Warszawa 1998.
- Cichoń Z., Woźniak-Słota M., *Procedury celne. Pomocnicze materiały dydaktyczne*, Kraków 1999.
- Dyszlewicz U., *Zgłoszenie celne*, „Gazeta Prawna” 1997, nr 55.
- Dyszlewicz U., Soczyńska K., *ABC procedur uproszczonych*, „Monitor Prawa Celnego” 2001, nr 5 (69).
- Józków E., Kwaśniak R., *Kodeks celny – analiza zmian w ustawodawstwie celnym*, 1997.
- Klocek P., *Kodeks celny, objaśnienia*, Warszawa 1997.
- Kuś A., *Ewolucja polskich procedur celnych*, „Monitor Prawa Celnego” 2001, nr 7 (71).

⁴⁶ U. Dyszlewicz, K. Soczyńska, *ABC procedur uproszczonych*, „Monitor Prawa Celnego” 2001, nr 5 (69).

- Kuś A., *Zarys aktualnie obowiązujących procedur celnych*, „Monitor Prawa Celnego” 2001, nr 10 (74).
- Prusak F., *Kodeks celny. Komentarz*, Warszawa 2000.
- Sempiech Ż., *Kodeks celny: nowe procedury, europejskie wzory*, „Rzeczpospolita” 9-11 XI 1996.
- Sieradzan T., *Obrót uszlachetniający*, „Przegląd Podatkowy” 1996, nr 2.